

जून ते ऑक्टोबर, २०२३ या चालू पावसाळी
हंगामाच्या कालावधीत नैसर्गिक आपत्तीमुळे
नुकसान झालेल्या बाधितांना राज्य आपत्ती
प्रतिसाद निधीच्या निकषाबाहेर मदत
करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : सीएलएस-२०२३/प्र.क्र.१६८/म-३
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२
दिनांक : ०९ नोव्हेंबर, २०२३.

वाचा :

- १) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र. सीएलएस-२०१२/प्र.क्र. १५७/म- ३, दि. ३०.१.२०१४
- २) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र.सीएलएस-२०२२/प्र.क्र.३४९/म-३, दि.२७.०३.२०२३
- ३) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र.सीएलएस-२०२३/प्र.क्र.५२/म-३, दि.२२.०६.२०२३.
- ४) समक्रमांकाचा शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग दि.२८.०७.२०२३
- ५) मंत्रिमंडळाच्या दि.३१.१०.२०२३ रोजी झालेल्या बैठकीतील निर्णय.

प्रस्तावना:-

राज्यात उद्भवणाऱ्या विविध नैसर्गिक आपत्तीमध्ये बाधित होणाऱ्या नागरिकांना मदत देण्यासाठी आपत्ती व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ मधील कलम ४८(२) अन्वये राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधी (SDRF) ची स्थापना करण्यात आली आहे. या निधीमध्ये केंद्र शासनाकडून ७५ टक्के व राज्य शासनाकडून २५ टक्के या प्रमाणे अंशदान दिले जाते. राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीमधून केवळ चक्रीवादळ, दुष्काळ, भूकंप, आग, पूर, त्सुनामी, गारपीट, दरड कोसळणे, बर्फखंड कोसळणे (हिमवर्षाव), ढगफुटी टोळधाड, थंडीची लाट व कडाक्याची थंडी या १२ नैसर्गिक आपत्तीमध्ये बाधित होणाऱ्या नागरिकांना मदत अनुज्ञेय आहे.

२. केंद्र शासनाने विहित केलेल्या १२ नैसर्गिक आपत्ती व्यतिरिक्त राज्य शासनाने शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग दि.३० जानेवारी, २०१४ अन्वये घोषित अवेळी पाऊस, अतिवृष्टी, वीज कोसळणे, समुद्राचे उधाण व आकस्मिक आग तसेच शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग दि.२२ जून, २०२३ अन्वये घोषित सततचा पाऊस या स्थानिक आपत्तीमध्ये बाधित होणाऱ्या नागरिकांना देखील राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या दरानुसार मदत देण्याचे धोरण निश्चित केले आहे. शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग दि.२७ मार्च, २०२३ अन्वये राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीचे मदतीचे सुधारित निकष व दर दि.१ नोव्हेंबर, २०२२ पासून लागू करण्यात आले आहेत.

३. चालू पावसाळी हंगामामध्ये अतिवृष्टीमुळे झालेल्या शेतीपिके व शेतजमीन नुकसानीच्या अनुषंगाने मंत्रिमंडळास सादर केलेल्या प्रस्तावावर मंत्रिमंडळाच्या दि.३१.१०.२०२३ रोजी झालेल्या बैठकीत घेतलेल्या निर्णयास अनुसरून चालू पावसाळी हंगामामध्ये म्हणजेच जून ते ऑक्टोबर, २०२३ या कालावधीत अतिवृष्टी व पूर यासारख्या नैसर्गिक आपत्तीमुळे बाधित होणाऱ्या शेतकऱ्यांना पुरेशी मदत व्हावी याकरीता काही बाबींवर राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या निकषाबाहेर मदत देण्याबाबतचा शासन आदेश निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

चालू पावसाळी हंगामामध्ये म्हणजेच जून ते ऑक्टोबर, २०२३ या कालावधीत अतिवृष्टी व पूर यासारख्या नैसर्गिक आपत्तीमुळे झालेल्या नुकसानीकरिता खालीलप्रमाणे राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या निकषाबाहेर मदत देण्याचा शासनाने निर्णय घेतला आहे.

अ. क्र.	बाब	राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीचे प्रचलित निकष व दर	राज्य शासनाचे निकष व दर
१	(अ) शेती पिके, फळ पिके आणि वार्षिक लागवडीची पिके	कोरडवाहू क्षेत्रासाठी रु.८,५००/- प्रति हेक्टर आणि पेरणी केलेल्या क्षेत्राच्या मर्यादेत. कमीत कमी अनुज्ञेय मदत रु.१,०००/- पेक्षा कमी नसावी आणि पेरणी केलेल्या क्षेत्राच्या मर्यादेत अनुज्ञेय राहिल. आश्वासित जलसिंचन योजनेखालील क्षेत्राकरिता रु.१७,०००/- प्रतिहेक्टर कमीत कमी अनुज्ञेय मदत रु.२,०००/- पेक्षा कमी नसावी आणि पेरणी केलेल्या क्षेत्राच्या मर्यादेत अनुज्ञेय राहिल. ३३ टक्के अथवा त्यापेक्षा अधिक शेतीपिकांचे नुकसान झाल्यास २ हेक्टर मर्यादेत मदत अनुज्ञेय असेल	कोरडवाहू क्षेत्रासाठी रु.८,५००/- प्रति हेक्टर आणि पेरणी केलेल्या क्षेत्राच्या मर्यादेत. कमीत कमी अनुज्ञेय मदत रु.१,०००/- पेक्षा कमी नसावी आणि पेरणी केलेल्या क्षेत्राच्या मर्यादेत अनुज्ञेय राहिल. आश्वासित जलसिंचन योजनेखालील क्षेत्राकरिता रु.१७,०००/- प्रतिहेक्टर कमीत कमी अनुज्ञेय मदत रु.२,०००/- पेक्षा कमी नसावी आणि पेरणी केलेल्या क्षेत्राच्या मर्यादेत अनुज्ञेय राहिल. ३३ टक्के अथवा त्यापेक्षा अधिक शेतीपिकांचे नुकसान झाल्यास ३ हेक्टर मर्यादेत मदत अनुज्ञेय असेल.
	(ब) बहुवार्षिक पीके	बहुवार्षिक पिकांकरिता प्रतिहेक्टरी रु.२२,५००/- सदर मदत पेरणी केलेल्या क्षेत्राकरिताच अनुज्ञेय असून कमीत कमी अनुज्ञेय मदत रु.२,५००/- पेक्षा कमी नसावी. ३३ टक्के अथवा त्यापेक्षा अधिक शेतीपिकांचे नुकसान झाल्यास २ हेक्टर मर्यादेत मदत अनुज्ञेय असेल.	बहुवार्षिक पिकांकरिता प्रतिहेक्टरी रु.२२,५००/- सदर मदत पेरणी केलेल्या क्षेत्राकरिताच अनुज्ञेय असून कमीत कमी अनुज्ञेय मदत रु.२,५००/- पेक्षा कमी नसावी. ३३ टक्के अथवा त्यापेक्षा अधिक शेतीपिकांचे नुकसान झाल्यास ३ हेक्टर मर्यादेत मदत अनुज्ञेय असेल.
२	अ) शेत जमिनीवरील गाळ (वाळूचा / गाळांचा / मातीचा थर	प्रत्येक बाबीकरिता रु.१८०००/- प्रति हेक्टर प्रति शेतकरी कमीत कमी अनुज्ञेय	प्रत्येक बाबीकरिता रु.१८०००/- प्रति हेक्टर प्रति शेतकरी कमीत कमी अनुज्ञेय

३ इंचापेक्षा अधिक जमा झाल्याचे, राज्य शासनाच्या प्राधिकृत अधिकाऱ्याने प्रमाणित करणे आवश्यक)	मदत रु.२२००/- पेक्षा कमी नसावी. (मात्र लाभार्थ्याने अन्य कोणत्याही शासकीय योजनेखाली मदत अथवा अर्थसहाय्य / अनुदान घेतलेले नसावे.)	मदत रु.२२००/- पेक्षा कमी नसावी. (मात्र लाभार्थ्याने अन्य कोणत्याही शासकीय योजनेखाली मदत अथवा अर्थसहाय्य/अनुदान घेतलेले नसावे.)
ब) डोंगराळ शेत जमिनीवरील मातीचा ढिगारा (मलबा) काढणे.	२ हेक्टर मर्यादेपर्यंत जमीन धारण करणाऱ्या शेतकऱ्यांना मदत अनुज्ञेय असेल.	२ हेक्टर मर्यादेपेक्षा अधिक जमीन धारण करणाऱ्या शेतकऱ्यांना २ हेक्टर मर्यादेत मदत अनुज्ञेय असेल.
क) मत्स्यशेती दुरुस्ती करणे/ मातीचा थर काढणे / पूर्ववत करणे		
ड) दरड कोसळणे, जमीन खरडणे, खचणे व नदी पात्र/प्रवाह बदलल्यामुळे शेत जमिन वाहून जाणे	महसूल अभिलेखानुसार शेत जमिनीचे मालक असलेल्या फक्त अल्प व अत्यल्प भूधारक शेतकऱ्यांना रु.४७,०००/- प्रति हेक्टर या दराने मदत अनुज्ञेय राहिल. कमीत कमी अनुज्ञेय मदत रु.५,०००/- पेक्षा कमी नसावी. २ हेक्टर मर्यादेपर्यंत जमीन धारण करणाऱ्या शेतकऱ्यांना मदत अनुज्ञेय असेल.	महसूल अभिलेखानुसार शेत जमिनीचे मालक असलेल्या फक्त अल्प व अत्यल्प भूधारक शेतकऱ्यांना रु.४७,०००/- प्रति हेक्टर या दराने मदत अनुज्ञेय राहिल. कमीत कमी अनुज्ञेय मदत रु.५,०००/- पेक्षा कमी नसावी. २ हेक्टर मर्यादेपेक्षा अधिक जमीन धारण करणाऱ्या शेतकऱ्यांना २ हेक्टर मर्यादेत मदत अनुज्ञेय असेल.

२. मदतीची रक्कम प्रदान करताना संदर्भाधीन शासन निर्णयामध्ये विहित केलेल्या इतर अटी व शर्ती लागू राहतील. यासाठी संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी आवश्यक तो लेखाशिर्षनिहाय निधी मागणीचा प्रस्ताव विहित कार्यपद्धतीनुसार विभागीय आयुक्त यांचेमार्फत शासनास सादर करावा.

३. राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या निकषानुसार शेतजमिनीच्या नुकसानीसाठी मदत द्यावयाची असल्यास इतर कोणतीही मदत अनुज्ञेय ठरत नाही. त्यामुळे शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग दि.२४.०१.२०२३ अन्वये शेतजमीन व शेतीपिके नुकसान याकरिता शेतकऱ्यांना द्यावयाच्या मदतीचा निधी वितरीत करण्यासाठी सुरु करण्यात आलेल्या डिबीटी प्रणालीमध्ये केवळ एकच मदत अनुज्ञेय करण्यात आली आहे. तथापि, एकाच शेतजमीनीमध्ये दोन वेगवेगळ्या भागांमध्ये शेतजमीन व शेतीपिके यांचे नुकसान असू शकते. अशावेळी मात्र, दोन्ही प्रकारच्या नुकसानीकरिता विहित मर्यादेत (शेतीपिके- ३ हे. मर्यादेत व शेतजमीन २ हे. मर्यादेत, तथापि दोन्ही मिळून कोणत्याही परिस्थितीत ३ हेक्टरपेक्षा

अधिक नाही) मदत अनुज्ञेय ठरू शकते. यासाठी, डिबीटी प्रणालीमध्ये एकाच शेतजमीनीमध्ये दोन वेगवेगळ्या पट्ट्यात शेतजमीन व शेतीपिके यांचे नुकसान झाले असल्यास दोन्ही नुकसानीकरिता मिळून अनुज्ञेय ठरणारी मदतीची रक्कम शेतजमीनीच्या नुकसानीच्या स्तंभाखाली दर्शविण्यात यावी.

४. पंचनामे करण्यात आल्यानंतर लाभार्थी निश्चित करण्यात यावेत. त्यानंतरच यासाठी निधी वितरित केल्यानंतर रक्कम आहरित करून लाभार्थ्यांच्या बँक खात्यामध्ये हस्तांतरित करावी. सदर निधी अनावश्यकरित्या आहरित करून बँक खात्यामध्ये काढून ठेवण्यात येवू नये. लाभार्थ्यांना मदत वाटपाची कार्यवाही पूर्ण झाल्यानंतर लाभार्थ्यांची यादी व मदतीचा तपशील जिल्ह्यांच्या संकेतस्थळावर प्रसिध्द करण्यात यावा. तसेच लाभार्थ्यांची यादी व मदतीचा तपशील केंद्र शासनाच्या ndmls.mha.gov.in या संकेतस्थळावरील प्रणालीमध्ये भरण्याची कार्यवाही जिल्हाधिकारी यांनी करावी.

५. सदर शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक: ३५३/२०२३/व्यय-९, दि. ०६ नोव्हेंबर, २०२३ अन्वये मिळालेल्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

६. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक क्रमांक २०२३११०९१६११३४२७१९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(संजय औ. धारूरकर)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) मा.मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
- २) मा.उपमुख्यमंत्री (गृह) यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ३) मा.उपमुख्यमंत्री (वित्त) यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ४) मा. विरोधी पक्षनेता, विधानपरिषद/विधानसभा, महाराष्ट्र विधानभवन, मुंबई
- ५) विधानमंडळाचे सर्व सन्माननीय सदस्य,
- ६) अपर मुख्य सचिव (वित्त)/(कृषी), मंत्रालय, मुंबई,
- ७) सर्व विभागीय आयुक्त.
- ८) आयुक्त (कृषी), कृषी संचालनालय, पुणे
- ९) सर्व संबंधित जिल्हाधिकारी.
- १०) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) १/२, महाराष्ट्र, मुंबई/नागपूर,
- ११) महालेखापाल (लेखा परिक्षा) १/२, महाराष्ट्र, मुंबई/नागपूर,

- १२) संचालक, लेखा व कोषागारे, मुंबई
- १३) वित्तीय सल्लागार व सहसचिव मदत व पुनर्वसन प्रभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १४) अधिदान व लेखा अधिकारी, बृहन्मुंबई.
- १५) सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी.
- १६) कार्यासन अधिकारी (म-११/ब-१), मदत व पुनर्वसन प्रभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १७) वित्त विभाग (कार्यासन व्यय-९/अर्थ-६), मंत्रालय, मुंबई
- १८) निवड नस्ती (कार्यासन/ म-३)